

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"ץ 2769/04

בג"ץ 2779/04

בג"ץ 2850/04

בפני : כבוד השופט א' מצא
כבוד השופטת מ' נאור
כבוד השופט ס' גובראן

העותר בבג"ץ 2769/04 : ח"כ שאול יהלום

העותר בבג"ץ 2779/04 : עו"ד גיל איכבום

העותרים בבג"ץ 2850/04 : 1. התנועה להגינות שלטונית
2. עו"ד מרדכי ציבין
3. חיים כרמי

נ ג ד

המשיבים : 1. שרת החינוך התרבות והספורט
2. ועדת השופטים לפרס ישראל בפיסול,
תשס"ד
3. יגאל תומרקין
4. משרד החינוך התרבות והספורט
משיב נוסף בבג"ץ 2779/04 :

עתירות למתן צו על תנאי

תאריכי הישיבות : ז' בניסן התשס"ד (29.3.04)
כ"ב בניסן התשס"ד (13.4.04)

בשם העותר בבג"ץ 2769/04 : עו"ד פ' מעוז ועו"ד מ' הופמן
העותר בבג"ץ 2779/04 : בעצמו
בשם העותרת 1 בבג"ץ 2850/04 : מר' מ' איזנברג
בשם העותרים 2-3 בבג"ץ 2850/04 : עו"ד נ' ציבין

בשם המשיבים 1-2, 4 : עו"ד ד' זילבר
בשם המשיב 3 : עו"ד ש' צנג ועו"ד א' חנוך

פ ס ק - ד י ן

השופט א' מצא:

עתירות אלה מופנות נגד המלצת ועדת השופטים לפרס ישראל בתחום הפיסול (להלן: ועדת השופטים), להעניק את פרס ישראל בתחום אמנות הפיסול לשנת תשס"ד לפסל יגאל תומרקין, ונגד החלטתה של שרת החינוך התרבות והספורט (להלן: שרת החינוך) לאשר את המלצתה האמורה של ועדת השופטים. ביום 14.4.04, למחרת שמיעת טענות הפרקליטים, פסקנו לדחות את העתירות. בפסק-דיננו נאמר, כי נימוקינו יינתנו בנפרד; ולהלן נימוקיי.

2. במוצאי יום העצמאות הבעל"ט יוענק פרס ישראל בתחום הפיסול. לבחירת המועמדים לקבלת הפרס בתחום זה מינתה שרת החינוך ועדת שופטים שהורכבה משלושה מומחים לדבר: פרופ' אברהם רונן, מן החוג לתולדות האמנות באוניברסיטת תל-אביב (יושב-ראש); פרופ' ג'ון בייל, מי שהיה מנהל "בצלאל"; וד"ר אסתר לוינגר, מן החוג לתולדות האמנות באוניברסיטת חיפה. ביום 25.1.04 החליטה ועדת השופטים להעניק את הפרס לפסל יגאל תומרקין. וכך נימקה הוועדה את החלטתה:

יגאל תומרקין הוא מבכירי ומבחירי הפסלים בישראל. תומרקין הוא אמן רב גוני. יצירתו כוללת מלבד הפיסול גם ציור, רישום, גרפיקה ועיצוב במה. אוצר המילים האמנותי של תומרקין הוא מגוון ביותר, והוא שולט בשפע של טכניקות אמנותיות. תומרקין הוא אחד האמנים הפוריים ביותר בישראל. יצירתו הפיסולית כוללת כמה מהתרומות החשובות והמקוריות ביותר בתחום האמנות המונומנטלית. יצירותיו המונומנטליות של תומרקין מוצגות באתרים ציבוריים רבים בישראל ומחוצה לה. יצירתו של תומרקין מהווה תרומה בעלת חשיבות מרכזית לאמנות בישראל. תומרקין הוא מהחדשנים ומפורצי הדרך באמנות הישראלית ויצירתו הטביעה את חותמה על תקופה שלמה באמנות הישראלית. על כל אלה מצאה ועדת השופטים את מר יגאל תומרקין ראוי לקבל את פרס ישראל לשנת התשס"ד בתחום הפיסול.

3. פרסום ההחלטה האמורה עורר מחאות מצד גורמים שונים. בפניותיהם אל שרת החינוך נטען, כי לנוכח התבטאויותיו והתנהגותו במשך השנים - שמידע על דבריו ומעשיו, ואף דוגמאות מכמה מעבודותיו, הועברו לעיונה של השרה - אין תומרקין ראוי לקבל את פרס ישראל. ביום 3.2.04 קיימה הכנסת דיון, במסגרת הצעה דחופה לסדר היום, בדבר המלצתה של ועדת השופטים להעניק את הפרס לתומרקין. על רקע

ההתפתחויות הללו החליטה שרת החינוך, ביום 17.2.04, להעביר לוועדת השופטים את כל החומר שהומצא לה בעניינו של תומרקין ולבקש מן הוועדה לשוב ולבחון בשנית - תוך שימת-לב לכל המידע הנוסף, אשר לא היה לפנייה בעת קבלת החלטתה - את שאלת זכאותו של תומרקין לקבל את הפרס. ביום 15.3.04 החליטה ועדת השופטים "לאשר מחדש" את החלטתה המקורית, בדבר הענקת פרס ישראל לתומרקין, וכך אמרה:

הוועדה סבורה שהמנדט שהוענק לה הוא לקבוע את רמת ההישגים בתחום אמנות הפיסול בלבד, ואין זה מסמכותה לדון בהשקפותיו, בהתבטאויותיו ובהתנהגותו של האמן. העבודות שנמצאו פסולות על ידי הפונים היו חלק מהפגנת מחאה חולפת בלבד ואינן מהוות חלק ממכלול יצירתו האמנותי של יגאל תומרקין.

משהוברר כי שרת החינוך מקבלת את המלצתה של ועדת השופטים, הוגשו העתירות שלפנינו. העותרים השיגו, בין היתר, על צדקת קביעתה של ועדת השופטים "שהמנדט שהוענק לה הוא לקבוע את רמת ההישגים בתחום אמנות הפיסול בלבד, ואין זה מסמכותה לדון בהשקפותיו, בהתבטאויותיו ובהתנהגותו של האמן". טענות העותרים עוררו את השאלה בדבר מהות השיקולים שעל ועדת השופטים היה להנחות את עצמה על-פיהם בגיבוש החלטתה. לקראת גיבוש עמדתה ביחס לשאלה זו, שבתקנון פרסי ישראל לא ניתנה עליה תשובה ברורה, ולאור הייעוץ המשפטי שניתן לה בדבר המצב המצוי והרצוי, החליטה שרת החינוך להחזיר את החלטה בדבר הענקת הפרס לתומרקין לדיון נוסף בוועדת השופטים. ביום 28.3.04, לאחר ששבה ודנה בדבר בשלישית, חזרה ועדת השופטים ואישרה את החלטתה. בנימוקה נאמר:

בישיבותיה מה-15 במרץ 2004 ומהיום 28 במרץ 2004, דנה הוועדה בכובד ראש בכל החומר ששרת החינוך, התרבות והספורט הגישה לה, המתיחס להתבטאויותיו ולמעשיו של מר תומרקין. הוועדה החליטה שלמרות התבטאויותיו ומעשיו של מר תומרקין, מצערות ככל שיהיו, היא מעניקה בשיקוליה משקל מכריע לפועלו ולהישגיו האומנותיים במשך עשרות שנים, כפי שנימקה הוועדה בהחלטתה הראשונה מיום 25 בינואר 2004 להעניק את פרס ישראל לשנת תשס"ד בתחום הפיסול למר תומרקין.

4. בפתח הדיון בעתירות, ביום 29.3.04, נמסרה לנו החלטתה האחרונה (מליל אמש) של ועדת השופטים. באת-כוח המדינה הודיעה, כי שרת החינוך החליטה לאשר את החלטה, אלא שבשל קוצר הזמן טרם הספיקה לכתוב את החלטתה. כדי לאפשר

לשרת החינוך לערוך ולפרסם את החלטתה, וכדי ליתן לעותרים שהות מספקת לעדכן את עתירותיהם, דחינו את שמיעת העתירות ליום 13.4.04. בהחלטתה מיום 29.3.04, שפורסמה על-ידי סמוך לאחר ישיבת בית-המשפט מאותו היום, סקרה שרת החינוך את ההתפתחויות שחלו בנושא הענקת הפרס לתומרקין, מאז החלטתה הראשונה של ועדת השופטים, ומנתה את הנימוקים שעל יסודם החליטה לאשר את החלטתה הסופית של הוועדה. בעתירותיהם המתוקנות ביקרו העותרים גם, ובעיקר, את החלטתה השלישית של ועדת השופטים ואת החלטת שרת החינוך לאשר החלטה זו. אקדים אפוא ואביא, כלשונה, את החלטתה של שרת החינוך:

לאחר קבלת החלטת ועדת פרס ישראל בפיסול ביום 25 בינואר 2004 להעניק את הפרס לשנת תשס"ד למר יגאל תומרקין, הצטברו על שולחני פניות רבות ושונות אשר מחו על החלטה זו וסברו כי נוכח ההתבטאויות וההתנהגות של מר תומרקין בעבר הוא אינו ראוי לקבל את פרס ישראל. בעקבות פניות אלו החלטתי להחזיר את ההחלטה לדיון חוזר בוועדת הפרס בהתאם להוראות תקנון פרסי ישראל.

בדיון חוזר שקיימה הוועדה ביום 15 במרץ 2004, היא שבה ואישרה את החלטתה תוך מתן נימוקים המתייחסים לעבודתו המקצועית בלבד של מר תומרקין. על פי ייעוץ משפטי שקיבלתי בדבר פרשנותה המצמצמת של ועדת הפרס את המנדט שניתן לה, החלטתי לחזור ולבקש מועדת הפרס לשקול את החלטתה גם לאור התבטאויותיו של מר תומרקין אשר חורגות מעבודתו המקצועית.

ביום 28 במרץ 2004 החליטה ועדת הפרס פעם נוספת לאשר את החלטתה להעניק את פרס ישראל בפיסול למר תומרקין.

ועדת הפרס שבה ואישרה את החלטתה להעניק את הפרס למר תומרקין פעמיים, לאחר שדנה במכלול ההיבטים הרלוונטיים. הוראות תקנון פרסי ישראל קובעות כי החלטתה החוזרת של הוועדה הינה סופית. לאור כל אלה, ובהתחשב בנוהג המקובל מאז נוסד פרס ישראל בשנת 1953, לפיו שרי החינוך לדורותיהם כיבדו את החלטותיהן הסופיות של ועדות הפרס, נראה לי כי כל החלטה שלא להעניק את פרס ישראל למר תומרקין לא תעמוד במבחן הסבירות. לפיכך החלטתי שלא נותר לי אלא לכבד את החלטתה הסופית של ועדת הפרס ולהעניק את פרס ישראל בפיסול לשנת תשס"ד למר תומרקין.

5. בעתירותיהם בכתב ובטיעוניהם לפנינו מתחו העותרים ביקורת חריפה על עצם ההחלטה להעניק את פרס ישראל לתומרקין, על תקינות ההליכים שהתקיימו לפני ועדת השופטים ועל נימוקי החלטתה של שרת החינוך לאשר את החלטתה הסופית של הוועדה. בעתירות נסקרו בהרחבה התבטאויות ומעשים שיוחסו לתומרקין במרוצת השנים. בדברים שיוחסו לו, במאמרים ובראיונות בתקשורת, ביטא תומרקין טינה ובוז כלפי חלקי ציבור שונים (בעיקר כלפי חרדים ודתיים, אך גם כלפי המשתייכים לעדות מסוימות). כך, בין היתר, תלה את הסיבה לשנאת יהודים בקרב הגויים בדמותו של היהודי החרד, תיאר כמה ממצוות היהדות כ"פולחנים ברבריים" וחלקים מאוכלוסיית ישראל כ"אספסוף". באחת מעבודותיו הציג (לטענת העותרים, באורח מבזה) תשמישי קדושה בשילוב עם ראש של חזיר. כן נטען כלפיו, כי בשל תקיפת אשתו ואיום עליה באקדח הועמד לדין פלילי, ואף שבסיומו של דבר לא הורשע, חויב במתן התחייבות להימנע מעבירות נוספות. למען השלמות אציין, כי במכתבו לשרת החינוך, מיום 5.2.04, הגיב תומרקין על הטענות שהועלו נגדו. את חריפות התבטאויותיו ייחס לאכפתיות שלו לכל המתרחש. ומבלי להכחיש את רוב ההתבטאויות שיוחסו לו, הודה לאמור: "אני חושב שבאמת הגזמתי פה ושם, שנפגעו אנשים שלא רציתי ולא התכוונתי לפגוע בהם כלל ועיקר".

העותרים טענו, שבשל התבטאויותיו ומעשיו של תומרקין - ולעיל הבאתי רק דוגמאות ספורות מתוכם - היה על ועדת השופטים לפסלו לקבלת פרס ישראל. העותרים לא חלקו על המוניטין שיצאו לתומרקין בזכות הישגיו האמנותיים. על הישגיו אלה מצאה אותו ועדת השופטים, בהחלטתה המפורטת מיום 25.1.04, ראוי לקבלת פרס ישראל בתחום הפיסול. כל עוד לא ניצבו לפני הוועדה כל נתונים, אודות התבטאויותיו ומעשיו יוצאי הדופן של המועמד, ניחא. ואולם - טענו העותרים - משנתבקשה הוועדה (בהחלטת שרת החינוך מיום 17.2.04) לשוב ולשקול פעם נוספת את החלטתה, תוך שימת-לב לחומר הנוסף שהומצא לה, שוב לא הייתה רשאית לדבוק בהחלטתה המקורית; ועל-כל-פנים שגתה בהנחתה, כי המנדט שניתן לה מוגבל להערכת הישגיו האמנותיים של תומרקין. בהקשר זה הטעימו העותרים את אופיו הממלכתי של הפרס ואת המעמד החגיגי המיוחד שבו הוא מוענק. הזכאות לפרס, טענו, אינה יכולה להיגזר אך ורק מהערכת הישגיו וגודל תרומתו של המועמד בתחומו המקצועי. תנאי נוסף וחשוב לא פחות, לגישתם, הוא, שגם מבחינת אישיותו, תפיסותיו הערכיות ומעמדו בעיני הציבור הרחב, יהיה המועמד ראוי לקבלת הפרס. כנגד החלטתה השלישית של ועדת השופטים היו כפי העותרים שתי טענות: האחת, כי במתן החלטתה השנייה (מיום 15.3.04) מיצתה הוועדה את סמכותה, ומכאן שמהחלטתה הנוספת יש להתעלם כליל; והשנייה, כי בהחלטה זו - שלדידם נתקבלה "בישיבה לילית

חפוזה", ערב המועד שנקבע לדיון בעתירות - הסתפקה הוועדה בתשלום מס-שפתיים לחובתה לשקול לגופן את טענות המתנגדים להחלטותיה הראשונות, אודות מידותיו הערכיות של תומרקין.

ביקורתם של העותרים הופנתה, כאמור, גם כלפי נימוקי החלטתה של שרת החינוך לאשר את החלטתה השלישית של ועדת השופטים. מעיקרה, טענו, הרי שבהתאם לתקנון פרסי ישראל, לא הייתה השרה רשאית להחזיר לוועדת השופטים את הדיון בהחלטה יותר מפעם אחת. משמע, כי משחזרה הוועדה ואישרה בהחלטתה השנייה (מיום 15.3.04) את החלטתה המקורית (מיום 25.1.04), היה על שרת החינוך להחליט אם היא מאשרת את ההחלטה אם לאו, ובכך שהחזירה את הדיון לוועדה פעם נוספת חרגה היא מסמכותה. גם לגופו של עניין, טענו, אין החלטתה של שרת החינוך, לאשר את החלטתה השלישית של ועדת השופטים, יכולה לעמוד. לטענתם, שגתה השרה בבססה את החלטתה האמורה על מה שתואר על-ידה כנוהגם המקובל של שרי החינוך שקדמו לה לכבד את החלטותיהן הסופיות של ועדות השופטים. עד להחלטה נשוא ענייננו, טענו, מן הסתם לא קמה עילה למי משרי החינוך להתערב בהחלטת איזו מוועדות השופטים על יסוד שיקולים ציבוריים וערכיים כלליים. משקמה עילה כזאת בענייננו, שוב לא הייתה שרת החינוך רשאית להסתתר מאחורי נוהג מקובל כלשהו, אלא היה עליה להימנע מאישור ההחלטה.

6. הנושאים הקשורים בהענקת פרסי ישראל - ובהם דרכי הצגת המועמדים, מינוי ועדות השופטים, כללי הדיון לפנייהן וסמכות שר החינוך לאשר את החלטותיהן - הוסדרו בתקנון פרסי ישראל. משלא עוגן בחקיקה כלשהי, התקנון הוא מסמך וולונטארי. על-פי מהותו וסיווגו המשפטי הריהו בגדר פעולה משפטית שאינה בבחינת חוזה, שבהתאם להוראת סעיף 61(ב) לחוק החוזים (חלק כללי), תשל"ג-1973, מתאים להחיל עליה - על דרך האנלוגיה ובשינויים המחויבים - את הסדרו של סעיף 33 לחוק האמור, הקובע לאמור:

חוזה למתן
ציונים

33. חוזה שלפיו יינתן ציון, תואר, פרס וכיוצא באלה על פי הכרעה או הערכה של אחד הצדדים או של אדם שלישי, אין ההכרעה או ההערכה לפי החוזה נושא לדיון בבית משפט.

על-פי התפיסה המקובלת, חוזה למתן ציונים אינו שפיט. פרופ' שלו מציינת כי סעיף 33 "מבטא את הרתיעה מפני התערבות משפטית בסכסוכים שמעצם טיבם אינם

ניתנים להכרעה באמות-מידה משפטיות" (ג' שלו, חוזים, מהדורה שנייה, 410). זאת, בתמצית, גם גישת המלומדים פרידמן וכהן (ד' פרידמן ונ' כהן, חוזים, כרך א', ראו בעיקר סימנים 9.13 ו-9.14). מדברי ההסבר להצעת חוק החוזים (חלק כללי) מעלים המחברים, כי סעיף 33 נועד לגבש את ההלכה שנפסקה בע"א 338/65 מדינת ישראל נ' קרסניאנסקי, פ"ד כ(2) 281, בו דחה בית-המשפט תביעת אדם, שלא זכה בפרס הראשון בחידון התנ"ך העולמי, וביקש להכיר בו כמי שהיה ראוי להיות מוכתר בתואר חתן התנ"ך. הגם שכל השופטים היו תמימי-דעים, כי התביעה אינה מגלה עילה להתערבות בית-המשפט בתוצאות התחרות, טעמיהם להכרעה לא היו זהים: השופט ברנזון הניח, כי היבטים מסוימים של התחרות הם חוזיים, והללו יאפשרו התערבות בהכרעת התוצאות אם זו התבססה על תרמית או אף על טעות חשבונית. השופט הלוי, לעומתו, סבר כי רק בעניינים החומריים הקשורים לתחרות יש משום חוזה, בעוד ש"תחום הרוח והכבוד" חורג מגדר התערבותו של בית-המשפט, וכי אף "לא טעות גלויה על-פני החלטתו של חבר השופטים בחידון התנ"ך ולא טעות חשבונית או טעות סופר או אחרת יכולות לשמש עילה לתביעה". מדברי המחברים פרידמן וכהן עולה, כי סעיף 33 מבטא את ההסכמה העקרונית בין השופטים בפרשת קרסניאנסקי, כי רק המסגרת ה"ארגונית" של התחרות עשויה להקים עילה להתערבות שיפוטית בתוצאותיה. כדבריהם (בעמ' 333):

ההנחה שביסודו של סעיף זה היא כי מדובר בחוזה. כלומר, הסכם שהתקיימה בו הדרישה הבסיסית בדבר כוונה ליצירתו של יחס משפטי. רק חלק מחוזה זה הוא בלתי שפיט, הוא החלק של ההכרעה או ההערכה. חלקו האחר, זה העוסק בצד המינהלי-כספי של התחרות או של מתן התואר, הוא שפיט לחלוטין.

7. אכן, תקנון פרסי ישראל איננו בגדר "חוזה למתן ציונים" גרידא. סעיף 33 לחוק החוזים (חלק כללי), המסדיר את דבר אי-שפיטותם של חוזים למתן ציון, תואר, פרס וכל כיוצא-באלה, על-פי הכרעתו או הערכתו של אחד הצדדים להתקשרות או של גורם שלישי, נועד (מעצם טיבו וטבעו) לחול על התקשרויות חוזיות בתחום המשפט הפרטי. תקנון פרסי ישראל, אף שלא עוגן בחקיקה, איננו בגדר "חוזה" או "פעולה משפטית" אחרת מתחום המשפט הפרטי. מנקודת מבטו של המשפט המינהלי ניתן להשקיף על התקנון כעל מסכת של הנחיות פנימיות שפורסמו על-ידי שר החינוך, במטרה להסדיר נושאים שונים הקשורים בהענקת פרסי ישראל. זאת ועוד: אף שהתקנון הוא בגדר מסמך וולונטארי, הרי שלמוסד אותו הוא מסדיר - פרס ישראל - יש אופי ממלכתי מובהק. ראשית, בשל היותו פרס המוענק על-ידי המדינה, מדי שנה במוצאי

יום העצמאות, במעמד ממלכתי ייחודי בנוכחות כל רבי המדינה; שנית, בשל כך שכספי הפרס ממומנים מתקציב המדינה במסגרת סעיף תקציבי מיוחד, הנכלל מדי שנה בחוק התקציב; ושלישית, לנוכח הסמכויות הנתונות על-פי התקנון לשר החינוך, שלכד מהיותו מי שמעניק את הפרסים לזוכים, הריהו מופקד על שורה של נושאים הקשורים במוסד הפרס: קביעת מספר הפרסים והתחומים שבהם יוענקו, מינוי ועדות השופטים, הפיקוח המינהלי על עבודתן וכן הסמכות לאשר את החלטותיהן, או - לחלופין - להחזיר החלטה לדיון חוזר בוועדת שופטים ולמתן החלטה חדשה.

עם זאת נראה כי מנגנון ההכרעה שנקבע בתקנון, לבחירת מקבלי פרס ישראל, מזכיר מאוד במהותו גוף שלישי שמונה בגדר חוזה למתן ציונים, והוטל עליו לקבוע על-פי הכרעתו או הערכתו הבלבדית, בדבר הענקתם של ציון, תואר או פרס. בחירת הזכאים לקבלת פרסי ישראל מופקדת בהתאם לתקנון בידי ועדות שופטים, הממונות על-ידי שר החינוך ביחס לכל אחד מן התחומים שבהם הוחלט להעניק את פרס ישראל ביום העצמאות הקרוב. את חתן הפרס בכל אחד מהתחומים מוטל על ועדת השופטים, שמונתה על-ידי השר ביחס לאותו תחום, לבחור (בהכרעה שתתקבל פה-אחד) מתוך רשימת מועמדים נתונה שהונחה לפניה. התקנון מורה כי דיוני הוועדות יהיו סודיים וכי עד לפרסום החלטותיהן יישמרו בסוד גם שמות השופטים החברים בכל ועדה. לוועדת שופטים, שמונתה לבחור מכלל המועמדים שהוצגו לפניה במקבל הפרס בתחום פלוני, נתון שיקול-דעת רחב לבחור במי שנראה בעיניה כמועמד הראוי ביותר לקבלת הפרס באותו התחום. הכרעתה של ועדה, כאמור, אמנם כפופה לאישורו של שר החינוך. אך בנתון לאישור זה, שעל טיבו ומטרתו אשוב לעמוד, ועדת שופטים שמונתה כדין ופעלה בתום-לב ותוך קיום הכללים שהותוו בתקנון לפעולתה, סוברנית להחליט על-פי הבנתה המלאה. ניתן לומר, כי החלטתה כמעט חסינה מפני התערבות, בין מצדו של שר החינוך ובין מצדו של בית-המשפט. כמעט חסינה אמרתי, באשר עקרון אי-השפיטות, עליו מורה סעיף 33 לחוק החוזים (חלק כללי), עשוי לחול על גופים שמונו להכריע בדבר מתן ציון, תואר או פרס, במסגרת חוזה בתחום המשפט הפרטי. אך לעיקרון זה לא יכולה להיות תחולה ישירה על ועדות השופטים לעניין פרס ישראל. הללו, אף שהן פועלות מכוח הסדר וולונטארי, מהוות חלק ממפעל ממלכתי שכלל פעילותו כפופה לתחולת כללי המשפט הציבורי. מכאן מתחייב, כי אף שבעיקרון החלטות ועדות השופטים הן שפיטות, הרי שלנוכח אופי התפקיד המוטל עליהן ורוחב שיקול הדעת הנתון להן, הרי שרק במקרים חריגים ובנסיבות יוצאות-דופן עשויה להימצא עילה להעמיד את הכרעותיהן לביקורת שיפוטית. לסיכום הייתי אומר, כי אף שלסעיף 33 הנ"ל אין תחולה ישירה על החלטות ועדות השופטים לעניין פרס ישראל, עשוי וראוי הרציונל שביסודו של הסעיף להנחות את בית-המשפט בגיבוש מדיניות שיפוטית

המורה, כי בנתון למקרים חריגים ויוצאי-דופן, יימנע בית-המשפט מהתערבות בהחלטות אלו.

8. פעמים מספר בעבר באו לפני בית-משפט זה עתירות בהן התבקש בית-המשפט להתערב בהחלטות ועדות השופטים או שרי החינוך בנושא הענקתו של פרס ישראל. בבג"ץ 2205/97 מאסלה נ' שר החינוך והתרבות, פ"ד נא(1) 233 - בה השיג העותר על החלטה להעניק את פרס ישראל בתחום העיתונות הכתובה לעיתונאי שמואל שניצר - מצא בית-המשפט מקום להורות על החזרת ההליך לוועדת השופטים, עליה הוטל לדון בעניין מחדש תוך שימת-לב למאמר שפירסם המועמד ולתוצאות הליך משמעותי שננקט נגדו בעטיו של אותו מאמר. משהוברר כי חומר זה לא היה בפני הוועדה, ואף לא בפני שר החינוך בעת שאישר את החלטתה, סבר בית-המשפט כי בנסיבות המקרה יש מקום להתערבותו. כדברי השופט אור בפסק-דינו (שם, בעמ' 238):

נקודת המוצא היא, כי אין זה מדרכו של בית-המשפט להתערב בשיקוליהם של ועדות וגופים העוסקים במתן פרסים וציונים. כך במשפט הפרטי (ראו סעיפים 33 ו-61(ב) לחוק החוזים (חלק כללי), תשל"ג-1973) וכך גם במשפט הציבורי, כשהחלטה על מתן הפרס היא של גוף מקצועי אשר בידו הנתונים והידע לקבל את ההחלטה. נוסף עוד, שאין בכוונתנו כאן לקבוע עמדה בשאלה אם היה ראוי בנסיבות העניין להעניק את פרס ישראל למר שניצר אם לאו. אך חרף גישה עקרונית זו, שלא לשים עצמנו שופטים במקום ועדת השופטים והשר, נראה לנו, כי בנסיבות מקרה זה נפל פגם בהחלטת השר המצדיק את התערבותנו.

בעקבות פסק-הדין בפרשת מאסלה הוגשו לבית-המשפט שתי עתירות נוספות, בהן השיגו העותרים על החלטות שעניינן היה בהענקת פרסי ישראל: בעתירתו בבג"ץ 1933/98 הנדל נ' שר החינוך והספורט, תק-על 98(1) 26, השיג העותר על החלטה שאושרה בידי שר החינוך, להעניק את פרס ישראל לספרות ולשירה לסופר עמוס עוז; זאת בשל מאמר שפירסם ושלטענת העותר יש בו משום פגיעה בציבור רחב. בדחותו עתירה זו על הסף "כעתירה שאינה מגלה על פניה עילה לקבלת סעד מאת בית המשפט הגבוה לצדק", ציין השופט אנגלרד, כי להבדיל מפרשת מאסלה הרי שבמקרה הנדון לא נטען ולא הוכח, "כי ועדת השופטים לפרס ישראל ושר החינוך התרבות והספורט לא היו מודעים למאמרו של מקבל הפרס". בבג"ץ 2348/00 סיעת המפד"ל נ' שר החינוך יוסי שריד, תק-על 2000(2) 527, ביקשה העותרת לפסול החלטה להעניק את פרס ישראל, בתחום מפעל חיים - תרומה מיוחדת לחברה ולמדינה, לגב' שולמית

אלוני. אף עתירה זו - כמו העתירות בעניין מאסלה, בעניין הנדל ובעניינינו - סמכה על התבטאויות של המועמדת בנושאים שנשנו במחלוקת ציבורית. מתשובת היועצת המשפטית של משרד החינוך עלה, כי אף שהתבטאויות שיוחסו לגב' אלוני על-ידי העותרת לא היו בפני ועדת השופטים שהמליצה על הענקת הפרס, הרי ש"הוועדה הייתה מודעת להתבטאויות שנויות במחלוקת של המועמדת". בדחות את העתירה ציין השופט אור, כי "בנסיבות אלו אין כל יסוד להניח שוועדת הפרס לא הייתה ערה להתבטאויות כאלה או אחרות של [המועמדת], או כי לא הייתה בפניה התשתית העובדתית הדרושה לצורך קבלת החלטתה". ולהטעמת-יתר של ההבחנה הנדרשת בין הנסיבות יוצאות הדופן שהנחו את הכרעת בית-המשפט בפרשת מאסלה לבין הכלל שצריך להנחות את בית-המשפט בהכרעת עתירות שעניינן בהענקת פרס ישראל, הוסיף השופט אור לאמור:

כאן המקום להדגיש, כי ככלל יש לצאת מהנחה שבפני ועדת הפרס היו הנתונים והידע הדרושים לצורך החלטתה. וגם זאת, הוועדה אינה חייבת למסור אינפורמציה על העובדות על פיהן הגיעה למסקנותיה. נזכיר, שעל פי תקנון פרסי ישראל אין נרשם פרוטוקול דיון לדיוני ועדת הפרס וכל פרטי דיוניה סודיים גם לאחר הענקת הפרס (סעיפים לד-לה לתקנון). לכן, בדרך כלל, תוכן דיוני הוועדה והחומר שהיה בפניה לא ייוודעו בציבור ואין חובה עליה לגלותו.

המקרה של מר שניצר (בג"ץ 2205/97 הנ"ל) היה, במובן זה, מיוחד במינו, הן בכך שהוברר לבטח שעובדות מסוימות לא היו לנגד עיני הוועדה והן במובן זה שעובדות אלה היו בעלות חשיבות רבה לעניין ההחלטה על הענקת הפרס. יש, על כן, לראות את פרשת שניצר כמקרה מיוחד בעובדותיו, אשר אין בו ללמד על הכלל.

9. על פסק-הדין בפרשת מאסלה נמתחה ביקורת על-ידי פרופ' פרידמן (ראו: ד' פרידמן, "שפיטות החלטות בעניין פרס ישראל", המשפט ה (תשס"א) 181). במאמרו עמד המחבר על הטעמים המצדיקים שלא להעמיד להכרעה שיפוטית הכרעה או הערכה להענקת פרס, שנתקבלה בתום-לב ושסעיף 33 לחוק החוזים (חלק כללי) מורה עליה כי אינה "נושא לדיון בבית משפט":

הסוגיה המתעוררת כרוכה בשאלת השפיטות. סוגיה זו מושתתת על ההשקפה שיש עניינים מסוימים שבהם יש להגביל או לשלול את התערבות בית המשפט. ההנחה איננה שלא נעשתה טעות או שלא ייתכנו טעויות בתחום שמדובר בו, אלא שהמחיר של ניסיון לתקן, באמצעות

בית המשפט, את הטעות שנעשתה, עלול להיות כבד יתר על המידה וכי התערבות מצד בית המשפט עלולה לגרום יותר נזק מתועלת. אוסיף עוד שלמרות הנטייה הקיימת לצמצם את תחום היעדר השפיטות, עדיין יש לו חשיבות ומן הראוי להכיר בקיומו.

מקובל עליי, שככלל - ובנתון למקרים נדירים כמבואר לעיל - החלטת ועדת שופטים לפרס ישראל להעניק פרס פלוני לפלוני, שנתקבלה בתום-לב, אינה מקימה עילה משפטית להתערבות בית-המשפט בתוכן ההחלטה. מסופקני אם התערבות בית-המשפט בהחלטת ועדת השופטים בעניין מאסלה עלתה בקנה אחד עם כלל זה, ונראה כי בפסיקתו בפרשת סיעת המפד"ל עשה בית-המשפט מאמץ לצמצם ככל האפשר את השפעת פסק-דינו בעניין מאסלה על הכרעתן של עתירות דומות בעתיד. אין תימה שבמאמר שפורסם בעקבות פסק-הדין בפרשת סיעת המפד"ל, קרא המחבר לביטולה המפורש של הילכת מאסלה (ראו: מ' הופמן, "שפיטות החלטות בעניין פרס ישראל - עד מתי?", המשפט ח (תשס"ג) 557). במאמרו מסביר המחבר, על שום מה אין די בהנחה שסודיות דיוניהן של ועדות השופטים תמנע התדיינויות משפטיות עתידיות בנושא הענקת הפרס, וכי מניעת התדיינויות כאלה מותנית בביטולה המפורש של הילכת מאסלה, שעקרונית הכירה בשפיטות החלטתה של ועדת השופטים, להעניק את פרס ישראל לעיתונאי שמואל שניצר. כדברי המחבר (בעמ' 563-564):

...משנקבע כי החלטות ועדת שופטי פרס ישראל הנן שפיטות יקשה על הוועדה ועל שר החינוך, בוודאי מן הבחינה הציבורית, שלא להתייחס כלל לטענות שיועלו בעתיד לגבי חסר במידע רלוונטי ביחס למקבל פרס ישראל כזה או אחר בטענה של סודיות דיוני הוועדה. ברור כי אם יוצג בציבור מידע ממשי בקשר למועמד כזה או אחר אזי אי-ההתייחסות תכרסם הן במעמד מקבל פרס ישראל ומעניקו והן במעמד הפרס עצמו. ברי כי בג"צ סיעת המפד"ל הנו דוגמה טובה לכך שבסופו של הליך ולמרות סודיות דיוני הוועדה נאלצו הן ועדת הפרס והן השר להתייחס לגופו של עניין, אם כי לא בפירוט, לעובדות שהוצגו על ידי העותרת והתייחסות הגופים כאמור היוו את בסיס העתירה. - - -

אכן, אף שניתן בנקל להבחין בין עובדות המקרה בפרשת מאסלה לבין עובדות בג"צ סיעת המפד"ל, מוטב היה לו לבית המשפט העליון לו נמנע מלכתחילה מעיסוק בפרסי ישראל מחוסר שפיטות על בסיס סעיף 33 לחוק החוזים שנדון לעיל.

לדעתנו, במקרה של עתירה נוספת בענייני פרס ישראל, על בג"צ לחזור בו מהלכת פרשת מאסלה, בהתאם

לסמכותו על פי סעיף 20(ב) לחוק-יסוד: השפיטה, ולקבוע כי העניין בלתי שפיט כך שעניינים אלה יחזרו לדיון במקומם הנכון במסגרת השיח והשיג הציבורי.

10. בהתחשב באופיין הממלכתי של ועדות השופטים - וחרף הספק שהבעתי ביחס לצדקת התערבותו של בית-המשפט בהחלטת ועדת השופטים בפרשת מאסלה - אין בידי לשעות להמלצתו של המחבר המלומד. להכרעה בענייננו הייתי מסתפק בקביעה, כי העתירות נגד החלטתה של ועדת השופטים, להעניק לתומרקין את פרס ישראל בתחום הפיסול, אינן מקימות עילה משפטית להתערבותנו. אכן הוברר, כי תומרקין הוא בעל לשון בוטה והליכות מחוספסות, הנמנה עם העולבים ושאינם נעלבים, שלהבעת השקפותיו נוטה להיזקק לביטויים קשים וחרिפים ואינו מהסס להכפיש אוכלוסיות שלמות מקרב הציבור, תוך שימוש בלשון גורפת ומכלילה. לא למותר להוסיף, כי ההתנצלות על מקצת התבטאויותיו, שנכללה במכתבו אל שרת החינוך מיום 5.2.04, אינה ממעטת התרשמות זאת. ניכר, בעליל, כי התנצלות זאת - שנוסחה בלשון מינורית עד מאוד - נועדה אך להמעיט מרישומן של המחאות ששיגרו אנשי ציבור שונים לשרת החינוך בעקבות החלטתה הראשונה של ועדת השופטים להעניק לו את הפרס. ואולם ועדת השופטים, שמעיקרה מצאה אותו ראוי לפרס בזכות הישגיו האמנותיים המיוחדים, מוסמכת ורשאית הייתה לשוב ולאשר את החלטתה הראשונה, גם משהועמדה על טעמי המתנגדים לבחירתו, תוך ייחוס משקל מכריע להישגיו האמנותיים והסתפקות בהבעת צער על ההתבטאויות והמעשים שבעטיים נזעקו רבים וטובים מקרב אנשי הציבור להתנגד לבחירתו.

פשיטא שאלמלא החזירה שרת החינוך לוועדה את הדיון בבחירתו של תומרקין, פעם ועוד פעם, היה נחסך מן הוועדה הצורך להידרש לשאלה הקשה והמכבידה, אם בעת גיבוש החלטתה הייתה היא ערה למידותיו האישיות של תומרקין ועד כמה הביאה אותן בחשבון. אכן, על-פי התפיסה שהחלטתה של ועדת השופטים, שככלל ובנתון לחריגים נדירים אינה מקימה עילה להתערבות שיפוטית, ושיקוליה חסינים מפרסום, ספק אם היה מקום להחזיר את עניינו של תומרקין לדיון חוזר בוועדה. על-כל-פנים, משנמנתה הוועדה וגמרה בדיוניה החוזרים, לעמוד על החלטתה המקורית בדבר הענקת הפרס לתומרקין, צדקה שרת החינוך בקובעה שלא נותר לה אלא לכבד את החלטתה הסופית של הוועדה, באשר "כל החלטה שלא להעניק את פרס ישראל למר תומרקין לא תעמוד במבחן הסבירות".

11. בעתירותיהם שלפנינו ביקרו העותרים, כאמור, גם את נימוקי החלטתה של שרת החינוך, לאשר את החלטתה של ועדת השופטים. נחה דעתי, כי גם בחלק זה של העתירות אין כדי להקים עילה להתערבותנו. עד שאדרש לטענות אקדיים ואביא את נוסח הסעיפים ל"א ול"ב לתקנון פרסי ישראל:

ל"א. עם קבלת ההחלטה בוועדת השופטים, יובאו המלצותיה לפני שרת החינוך. החלטת השופטים תקבל תוקף רק לאחר שהשרה תאשר את ההמלצות.

ל"ב. השרה רשאית להחזיר המלצה, במנומק, לדיון חוזר בוועדה, להחלטה חוזרת. ההחלטה השניה של הוועדה תהיה סופית.

העותרים, כזכור, טענו, כי שרת החינוך לא הייתה רשאית להחזיר לוועדה בשנית את המלצתה לדיון חוזר נוסף. לא ירדתי לסוף כוונתה של טענה זו. אין זאת אלא שהעותרים הניחו, כי קל היה לשרה לסרב לאשר את ההחלטה שקיבלה הוועדה לאחר הדיון החוזר הראשון שקיימה, בגדרו הניחה כי המנדט שניתן לה מגביל את שיקוליה להערכת יכולתו האמנותית של תומרקין, מאשר לסרב לאשר את החלטתה השלישית של הוועדה, בה נכללה (לטענתם, כמס-שפתיים גרידא) גם התייחסות להתבטאויותיו ולמעשיו של המועמד. אלא שלהנחת העותרים, כי היה בידי שרת החינוך לסרב לאשר את החלטתה השנייה של ועדת השופטים, אין יסוד איתן. ואף ללא קשר לכך, נראה שהעותרים התעלמו מקביעת סעיף ל"ב, סיפה, לתקנון, כי "ההחלטה השניה של הוועדה תהיה סופית". אינני סבור שבענייננו מתעורר צורך לפרש הוראה זו, שפרשנותה עשויה לעורר שאלות לא פשוטות. שכן, לדחיית טענת העותרים די לי בנימוקה של שרת החינוך, כי לנוכח "פרשנותה המצמצמת של ועדת הפרס את המנדט שניתן לה", החליטה לחזור ולבקש מן הוועדה "לשקול את החלטתה גם לאור התבטאויותיו של מר תומרקין אשר חורגות מעבודתו המקצועית". ניכר בעליל, כי השרה סברה שעל הוועדה לייחס משקל בגיבוש החלטתה גם להתבטאויותיו של תומרקין; ומשהוברר לה, כי בהחלטתה השנייה נמנעה הוועדה מלעשות כן, סברה כי תיטיב לעשות אם תיתן לוועדה הזדמנות נוספת לשוב ולבחון את עמדתה. הדעת נותנת שבקבלת החלטה זו כיוונה השרה לאפשרות, כי לאחר שתשוב ותשקול בדבר תחזור בה הוועדה מהחלטתה המקורית. ורק משחזרה הוועדה ועמדה, בשנית, על החלטתה המקורית, באה השרה לכלל מסקנה "שלא נותר לה אלא לכבד את החלטתה הסופית" של הוועדה.

12. זה מביאני לשאלה, מה פשר הסמכות הנתונה לשרת החינוך בסעיף ל"א לתקנון פרסי ישראל, לאשר את המלצתה של ועדת השופטים, או (כאמור בסעיף ל"ב, רישה, לתקנון), "להחזיר המלצה, במנומק, לדיון חוזר בוועדה, להחלטה חוזרת". העותרים קיוו לשכנענו, כי הגם שההחלטה להעניק את פרס ישראל טעונה החלטה של ועדת שופטים, המתמנה לתפקידה על-ידי שר החינוך, הרי שההכרעה הסופית אם להעניק את הפרס למועמד שעליו המליצה ועדת השופטים נתונה בידי שר החינוך, שבידיו הסמכות לאשר את החלטת הוועדה. משמע כי החלטת ועדת השופטים אינה אלא בגדר המלצה, שבידי השר לאמצה או לדחותה, ולעניין דחייתה בידו הסמכות להתערב גם בתוכן שיקולי החלטתה של הוועדה. יצוין כי באת-כוח המדינה לא חלקה על עמדת העותרים, כי השרה מוסמכת ורשאית להתערב גם בשיקולי החלטתה של ועדת השופטים, אלא שלגישתה, בסמכות זו ראוי לשרה לעשות שימוש רק בהתקיים נסיבות יוצאות-דופן.

כשלעצמי הריני סבור, כי סמכות האישור הנתונה בידי שר החינוך נועדה לאפשר לו לפקח על תקינות פעילותן של ועדות השופטים לפרס ישראל, ואין סמכות זו מתירה לשר להתערב, מטוב עד רע, בהכרעותיהן ובהערכותיהן של הוועדות לגופן. הווי אומר: בכל הנוגע למהות השיקולים שעל יסודם מחליטה ועדת שופטים להעניק את פרס ישראל בתחום פלוני לפלוני, נתונה לוועדה אוטונומיה מוחלטת, ואין שר החינוך רשאי להתערב בהכרעתה ובשיקולים שעליהם ביססה הוועדה את החלטתה. הפיקוח שבידי שר החינוך לקיים מוגבל לבחינת הפן הארגוני-ממוני של פעולת הוועדה וכן לבחינה, אם הדיונים שהתקיימו לפני ותהליך קבלת ההחלטה על-ידה, עולים בקנה אחד עם הוראות התקנון ואף עומדים במבחני התקינות המינהלית של המשפט הציבורי. אם נוכח השר שבגיבוש החלטתה סטתה הוועדה מהוראות התקנון - כגון, שהחליטה להעניק את הפרס למי שמעיקרה לא הוצע לה כמועמד, או שהחליטה ברוב-דעות של חבריה, אף שעל-פי התקנון מצווה היא להכריע פה אחד - רשאי יהיה השר, לפי העניין, לסרב לאשר את החלטתה, או להחזירה לוועדה לדיון חוזר. והוא הדין אם, חלילה, נוכח השר כי החלטתה של ועדת השופטים ניגעה בשחיתות, או בניגוד עניינים, וכל כיוצא-באלה. אין צריך לומר, כי החלטת שר החינוך לאשר (או שלא לאשר) את החלטתה של ועדת השופטים נתונה, ככל החלטה מינהלית, לביקורתו של בית-המשפט. אך אף כאן יש להדגיש, שכדי שבית-המשפט יראה מקום להתערב בהחלטת השר, יהיה על הטוען לשכנעו בקיום עילה מינהלית להתערבותו בהחלטת השר. כך, למשל, אם ייווכח בית-המשפט כי השר אישר את החלטתה של ועדת השופטים, אף שהליכי הדיון וקבלת ההחלטה על-ידי הוועדה לקו בפגם שעל-פי אמות המידה של המשפט המינהלי צריך היה להביא לפסילתה, עשוי יהיה להתערב בהחלטתו של השר, ובכך - בעקיפין - גם בהחלטתה של ועדת השופטים.

13. לפנים מן הצורך, לשיטתי, אתייחס בקצרה גם לביקורתם של העותרים על הנימוקים שעל יסודם החליטה שרת החינוך לאשר את החלטתה של ועדת השופטים. חרף טענות העותרים לא מצאתי שמץ של פגם בהחלטת השרה להתחשב בנוהגם המקובל של שרי החינוך לדורותיהם, לכבד את החלטותיהן הסופיות של ועדות השופטים. נוהג מקובל זה עולה בקנה אחד עם התפיסה שבכל הנוגע להכרעה או הערכה, שעל יסודה מחליטה ועדת השופטים לבחור במועמד הראוי בעיניה לקבלת הפרס, נתונה לוועדה אוטונומיה מוחלטת. אך, כשלעצמי, הריני מייחס חשיבות רבה גם לנימוקה השני של שרת החינוך, לאמור, כי "כל החלטה שלא להעניק את פרס ישראל למר תומרקין לא תעמוד במבחן הסבירות". ביסוד נימוק זה ניצבת, ללא ספק, ההכרה, כי ימצאו רבים בקרב הציבור שהחלטה להעניק את הפרס לתומרקין תפגע בהם. אף מנקודת מבט זו, המניחה כי ההחלטה להעניק את הפרס לתומרקין אינה החלטה "טובה" מן הבחינה הציבורית, הגיעה השרה למסקנה כי תיטיב לעשות אם תאשר את ההחלטה; שכן, החלטה שלא לאשרה תתפרש בהכרח כהתערבות בלתי-נאותה בהכרעתה של ועדת השופטים, ועל כן כהחלטה רעה יותר. ככלל, כידוע, כברירה בין שתי רעות מחייבת מידת הסבירות לבחור ברעה הפחותה; ונמצא, כי גם מנקודת-מוצא הרואה בהחלטה להעניק את הפרס לתומרקין החלטה מוטעית, בהחלטתה לאשר החלטה זו קיבלה שרת החינוך את ההחלטה היותר סבירה שהיה בידה לקבל בנסיבות המקרה.

14. הכרעתנו בעתירות שלפנינו התבססה על ההסדר הנורמאטיווי הקיים. הדעת נותנת שלא בכדי נמנעו שר החינוך בן-ציון דינור, שבימי כהונתו (בשנת 1953) נוסד פרס ישראל, וכל שרי החינוך שבאו אחריו, מלעגן את פרס ישראל בחקיקה. נראה כי ייסודו של הפרס על הסדר וולונטארי מבטיח ביתר-שאת את עצמאותן של ועדות השופטים ומגן על הפרס - חרף היותו פרס ממלכתי - מפני השפעותיהם של גורמים פוליטיים. מאותם טעמים, כנראה, נמנעו נסחיו של תקנון פרסי ישראל מלכלול בתקנון תנאי סף להכרה בזכאות המועמד, שעליו המליצה ועדת שופטים, לקבל את הפרס. כאן המקום להזכיר, כי העותר בבג"ץ 2779/04 ביקש, לחלופין, כי בית-המשפט ינחה את ועדות השופטים ואת שרי החינוך, כי בגיבוש החלטותיהם מוטל עליהם לייחס משקל ראוי גם לשיקולים ערכיים וציבוריים. דין עתירה זו להידחות, למצער בשל אי-מיצוי הליכים. אם סבור העותר, כי הנחיה כזאת אכן נדרשת, יטרח ויביא תחילה את הצעותיו לפני שרת החינוך. וזה הדין ביחס לכל תנאי אחר, שמי מן העותרים סבור כי ראוי לכלול לגביו הוראה מפורשת בתקנון פרסי ישראל, או בחקיקה.

15. מן הטעמים שפורטו תמכתי, בפסק-דיננו מיום 14.4.04, בדחייתן של העתירות. לא אצא ידי חובה אם לא אוסיף, כי החלטה להעניק את פרס ישראל לפלוני - הגם שהיא כמעט חסינה מפני התערבות מהותית בשיקוליה מצדו של שר החינוך, ואף מפני ביקורת שיפוטית - אין היא חסינה מפני ביקורת ציבורית. וזה, לטעמי, גם דינה הראוי של ההחלטה להעניק את פרס ישראל בתחום הפיסול לתומרקין, שאף היא פתוחה לביקורתו של הציבור הרחב.

ש ו פ ט

השופט ס' ג'ובראן:

אני מסכים.

ש ו פ ט

השופטת מ' נאור:

1. אני מסכימה.

2. מאז פסק הדין בפרשת מאסלה נעשים, שוב ושוב, ניסיונות לערב את בית המשפט הגבוה לצדק בהחלטות ועדות השופטים או שרי ישראל להעניק את פרס ישראל לפלוני או לאלמוני. בית המשפט הגבוה לצדק התבקש להתערב בהחלטות בשל "התבטאויות" של מועמדים, שלדעת עותרים עשו מועמד זה או אחר בלתי ראוי לקבלת הפרס.

3. מקובלת עלי עמדתו של חברי, כי עלינו להימנע מהתערבות בשאלות הנוגעות למתן הפרס, וזאת בסייגים מצומצמים שהוא מונה (ניגוד עניינים, שחיתות וכיוצ"ב). לכל אחד משופטי בית משפט זה, כאזרח במדינה, עמדה ערכית משלו בשאלה אם ראוי פלוני לפרס המכובד הניתן בשם כולנו, אם אינו ראוי לאיצט"ל זו. עמדות אישיות אלה ישמור כל אחד מאתנו לעצמו, ואל-לנו להפוך את בית המשפט לוועדת-על לאי-הענקת פרסים.

4. על פי תקנון הפרס דיוני הועדה הם סודיים. אין לכחד כי לסודיות יש יתרונות. ואולם, הציבור נחשף לשאלת זהותו של מקבל הפרס רק בדיעבד. לחברי הועדה יש, מטבע הדברים, מומחיות בעניין הקריטריונים המקצועיים שעל-פיהם יחליטו מי יקבל את הפרס. לעתים מזומנות אין ברשותם מידע בשאלות אחרות הנוגעות למועמד כגון שאלת ה"התבטאויות". כשלעצמי יש לי הרהורים בשאלה אם לא ראוי לתקן את תקנון הפרס באופן ששמות המועמדים יובאו לידיעת הציבור. המידע על "ההתבטאויות" (וטענות אחרות) מגיע לעיתים רק בדיעבד, אחרי החלטת הועדה. יפים לענין זה לדעתי, בשינויים המחוייבים, דברים שנאמרו לעניין התייעצות בתחום המינהל הציבורי בכג"ץ 5933/98 פורום היוצרים הדוקומנטריים נ' נשיא המדינה, פ"ד נד(3) 496, 512 :

"לעריכתה של התייעצות בתחום המינהל הציבורי נודע ערך דמוקרטי כבד-משקל. התייעצות מביאה לשקיפות-יתר של מעשי השלטון, והתייעצות בגופים לבר-השלטון יש בה כדי להעמיד את מעשיהם של בעלי-השררה לביקורת הציבור ולפיקוחו. חשיפת הצעתה של הרשות לעיון הציבור, או חלקים מן הציבור, לא זו בלבד שמקנה היא ליחיד החברה תחושה כי הרשות פועלת בנאמנות בעבורם וכי ממלאת היא את שליחותה כנדרש, אלא שמחייבת היא את הרשות לשקול היטב את צעדיה מראש, ביודעה כי עומדת היא לדין הציבור גם בעת העשייה ולא רק לאחריה. אכן, חשיפת כוונותיה של הרשות בהליך הייעוץ עשויה בדרך הטבע להשפיע על ההחלטה שתתקבל. וכדבריו המצוטטים-לרוב של השופט ברנדייס (כמובאים בבבג"ץ 1601/90 שליט נ' פרס (פרשת שליט נ' פרס, פ"ד מד(3) 353), בעמ' 364): 'אור השמש הוא המטהר הטוב ביותר ואור המנורה הוא השוטר היעיל ביותר'. וכפי שאמר השופט ברק בפרשה זו של שליט נ' פרס, שם: 'אכן, חשיפתם של ההסכמים הציבוריים [הסכמי קואליציה בין הסייעות של הכנסת לקראת כינונה של ממשלה – מ' ח' תשפ"ע על חוקיות תוכנם. היא תאפשר ביקורת ציבורית ותגביר את אמון הציבור ברשויות השלטוניות ותחזק את מבנה המשטר והמימשל'. התייעצות עם גופים לבר-השלטון מביאה אף לשיג-ושיח בין השלטון לבין יחיד החברה; נוטעת היא באזרח תחושה של שיתוף ושל שותפות בעשייה הציבורית, ויש בה כדי לקרב בין רחוקים – בין היחיד לבין בעלי-השררה והכוח. ראו עוד י' זמיר הסמכות המינהלית (כרך ב, תשנ"ו), בעמ' 834."

5. מן, הראוי, לדעתי לשקול אם לא הגיעה השעה לחשוף את שמות המועמדים קודם לקבלת ההחלטה. אם יתאפשר לציבור לפנות לוועדה מראש, וכמובן יתאפשר למועמד שהועדה שוקלת להעניק לו את הפרס להגיב על המיוחס לו, עשוי הדבר לשפר

את מנגנון קבלת ההחלטה. גם אמון הציבור בהחלטה יגבר. אכן, כפי שציין חברי השופט מצא, החלטה בדבר מתן הפרס תהיה תמיד חשופה לביקורת הציבור, וענייני מתן הפרס מקומם בתחום זה, ולא בתחום הביקורת השיפוטית.

ש ו פ ט ת

אלה הנימוקים לפסק-דיננו מיום 14.4.04.

ניתן היום, כ"ח בניסן תשס"ד (19.4.04).

ש ו פ ט

ש ו פ ט ת

ש ו פ ט